

MOJ ŽIVOT ČESTO I VRLO ČESTO O TANKOJ DLAKI VISIJAŠE*

(crtice iz života)

► Piše: **dr. fra Bruno Raspuđić**

Ogromno polje kod Blajburga bilo je svekoliko pokriveno vojskom ili civilima, koji su se povlačili s vojskom prema Austriji. Iznad nas Englezi su slali niskoleteće avione, koji su nas opet i opet nadlijetali i strašili svojom bukom i hukom. – Tiha i blaga kiša spuštala se je na umorna tjelesa zabrinutih ljudi, jednako vojnika kao i civila. Posvuda je vladalo krajnje beznade, golema tišina i sveopći strah.

Dijelovi vojske, a tako i civila, već su prešli ili prelaze u Austriju. Navodno se vode pregovori s Englezima i, nada je da će sve biti u redu. Napokon je došla vijest da se svi spremaju za daljnji put. Dijelovi vojske, a isto tako i civila s kojima sam se ja nalazio, bili su pod kontrolom i pažnjom generala Milana Baste koji je sa svojim, dobro naoružanim, partizanskim odredima pomno pazio na zarobljenike. Ovi zarobljenici bili su iznemogli od umora i gladi. Svrstani u četveroredima, jedva da su se mogli micati i pomicati. Većina od ovih ljudi i žena bili su svećenici i studenti i raznih drugih zvanja; svi od reda nastojali su naći mjesto da bi se barem malo odmorili. Napokon smo došli u veliku dvoranu ženske škole u Mariboru.

Oko jedanaest sati u noći, pojavila su se u dvorani četiri visoka oficira



* Tekst donosimo u izvorniku jer vrijedi kao svjedočenje (učinjeno je nekoliko manjih izmjena radi razumljivosti). Autor se ponekad ponavlja, no valja uzeti u obzir njegovu životnu dob – 90. godinu života.

koji su bili zapovjednici svih partizanskih snaga u ovom pograničnom slovenskom području, a to su bili: gen. Kosta Nagy, gen. Peko Dapčević, gen. Koča Popović i gen. Petar Drapšin. Sva četiri generala došla su na pročelje dvorane i jedan je od njih zapitao: »Ama bogati, kako ste se vi popovi mogli naći na strani onoga razbojnika Pavelića?« – Svi, ama baš svi, ostali su šutjeti, osim mene. Ja sam na to odgovorio: »Pa, nama nije tako izgledalo.« Nato je nastala grobna tišina. Kratko iza toga generali su otišli iz dvorane. Ja sam se sam sebi čudio i zaključio da je moj život u tom času doista bio u opasnosti i mogao bi reći: »Moj život u tom času zaista o tankoj dlaki visijaše.«

Ja sam točno znao da meni prijete velika opasnost za moj vlastiti život. Promijenio sam odijelo i brzo se otšetao u planinu i šumu. Znao sam također da su kuće na brijegu i mala crkva, katoličke, jer sam vidio kako svijet ide na svetu misu, jer je bila nedjelja. Pokucao sam na vrata i vlasniku kuće sve sam ispričao i zamolio ga da mi dozvoli da se malo odmorim jer sam bio vrlo umoran, a i gladan. Svi ukućani bili su vrlo susretljivi prema meni i vjerovali mi kad sam im rekao da sam svećenik.

Malo kasnije vlasnik je pokucao na moja vrata i rekao da su komunisti u selu i u čijoj god kući nađu nekog stranca kazne vlasnika kuće tako da odnesu svu hranu, a tako kazne i sve ukućane. Videći da bi moja prisutnost mogla biti na štetu ovoj dobroj obitelji, zapitao sam koliko je daleko rijeka Drava i rečeno mi je da je Drava vrlo blizu. Pokušao sam preplivati rijeku, ali sam počeo sam u sebi misliti i zaključio: ako se utopim ovdje, nikad nitko neće znati gdje sam nestao, jer ja nisam bio bogzna kakav plivač.

Vratio sam se na obalu i u busju sušio dijelom pokvašeno odijelo. I ovdje vrijedi što sam često ponavljao: »Moj život često i vrlo često o tankoj dlaki visijaše.«

Na obali rijeke obrasloj grmom i busjem promatrao sam što se sve događa oko mene i vidio sam užasan prizor. Naime, nad velikom otvorenom jamom stajala su dva Titova partizana i svaki od njih držao je u ruci tokmak na dugom dršku i udarali su zarobljenike koji su u slijedu jedan za drugim dolazili. Nakon udarca tokmakom, padali su u duboku jamu. Ovakvu strahotu nikad prije vidio nisam. Oni partizani koji su stajali okolo, nastojali su da smjeste zarobljenike da budu pod direktnim udarcem tokmaka u zatiok. Ti nesretni zarobljenici, nakon jednog udarca obarali bi se u jamu i iščezavali pogledu, bez buke i huke. Jasno sam vidio da »Moj život o tankoj dlaki vi-

sijaše«. Sklonio sam se u duboku šumu i nestao u busju i šikari.

Ovdje sam stigao na »tromeđu«, to jest na područje gdje se sastaju Austrija, Hrvatska te najvećim dijelom Slovenija. Na austrijskoj strani vidio se je pastir i krdo ovaca. Na slovenskoj sam strani bio ja i tu sam se spremao preplivati rijeku Dravu u ovo još studeno doba, polovicom svibnja. Ispred mene vozila se skupina mladića u čamcu na vesla. Konačno sam odbacio sve što bi mi pri plivanju smetalo i zapliva u vodu. Rijeka je bila nabujala od otapanja snijega u Alpama, bila je brza i jako me nosila nizvodno. Ali sam ipak Dravu preplivao i nakon svih nevolja i patnja nadošli su bolovi u stomaku i ispiti o mojoj iskrenosti i dobronamjernosti od strane ljudi koji su prije mene prešli u Austriju. Bojali su se da nisam špijun, ubačen među prije izbjegle Hrvate u ovo austrijsko područje. Lukavi i perfidni Englezi najavili su pokret. – Hrvati su mislili da je to pokret dalje u Austriju, ali ne. Bio je to pokret za

predaju svih Hrvata u Titovu Jugoslaviju. Čak sam vidio i hrvatske motorizirane jedinice koje su Englezi prisilili da se predaju Titovim partizanima. Kakva li jada i nevolje od Hrvata i hrvatske vojske?!

Među onima koji su bili prisiljeni da se vrate i predaju partizanima bio sam i ja koji sam pravo zaključio: »Moj život često puta o tankoj dlaki visijaše.«

Kakva li jada, tuge i žalosti. Englezi su nas predali partizanima i u kamionima Crvenog križa poslali u Zagreb, u zatvor na Savskoj cesti. Ovaj zatvor bio je ispod svake kritike i mislim da je bolje da ga ovdje ne opisujem na široko. Samo ću spomenuti da smo ljudske otpatke izbacivali kroz prozor. Mislim da će vam to sve razjasniti i sve reći kako su Titovi partizani bili nečovječni i neljudski i da su bili izrod i smeće čovječanstva. A na žalost ni Englezi nisu daleko od njih zaostajali kad se sada vidi što su sve učinili i čine nama Hrvatima.

Ja sam s još pedeset zarobljenika dospio u vojsku. Polovica nas je ostala u Karlovcu, a druga polovica produžila je za Crikvenicu. U Crikvenici nas je ispitivao neki visoki časnik koji, kad je čuo da sam ja sa Širokog Brijega, odmah je zapitao da li je istina da su se oni širokobriješki popovi zaista borili protiv Narodno-oslobodilačke vojske. Ja sam mu rekao: »Ako hoćete pravu istinu moram Vam reći da se nijedan od onih svećenika nije borio protiv Narodno-oslobodilačke vojske.« Drugi oficir koji je stajao do njega tomu se je žestoko usprotivio: »Kako nije bogati?! Zalegli bi uz strojnicu i nema toga boga

**Dok je nastojao pobjeći,
skriven u grmlju promatrao
je jugokomunistička
ubojstva Hrvata. Udarili bi ih
»tokmakom« u zatiljak i gurnuli
u jamu.**

**U tamnici u Savskoj u Zagrebu
bio je s fra Antom Majićem.
Nisu imali gdje spavati, mučila
ih je zagušljivost, hrana je bila
očajna, neizvjesnost pritiskala...**

koji bi ih potisnuo.« Kad sam vidio da je suvišno protiviti se, ušutio sam. Iz ovog razgovora opet sam zaključio da: »Moj život često i vrlo često o tankoj dlaki visijaše.

Zatvor na Savskoj cesti

Iz jedne zagrebačke vile komunisti su nas poslali u zatvor poznat pod imenom »Savska cesta«. Ja sam dospio u jednu sobu veličine, ponavljam, veličine 8 metara, a širine 2 metra i malo više. Mjere dajem od prilike, ali sigurno znam da je moj sukolega fra Urban Pavković, raširivši ruke, mogao dotaći se zidova na obje strane. U toj sobi bilo nas je 32 što svećenika, a što pripravnika za svećeništvo. Soba je bila u podrumu i imala mali podrumski prozor. U jednom uglu sobe kod prozora, nalazila se je mala bačvica i na toj bačvici, više od jednog tjedna, živjela su trojica zatvorenika. Jedan od njih, dobro se sjećam, bio je krasnog stasa, student mostarske bogoslovije fra Ante Majić, koji je kasnije umro od meningitisa. Vjerojatno radi toga što je dugo vremena spavao na onoj tvrdoj bačvici u zatvoru. Hrana u tom zatvoru bila je više nego li slaba. Redovito bi nam dnevno dali jedan mali kruhčić, pogačicu i šalicu juhe od kukuruzna brašna. Mokraću i druge otpatke, izbacivali smo kroz spomenuti mali prozor. Kasnije su nas sastavili u jednu veliku dvoranu. U ovoj dvorani, sve skupa uzeto, bilo nas je blizu 90. Spavanje je bilo gotovo nemoguće jer nije bilo mjesta da bi se komotno mogli ispružiti. Ljudi su gubili strpljivost i bivali sve više i više jadni, nemirni i nestrpljivi; nesnošljivi i sebi i drugima. Sve više i više: »Moj život često i vrlo često o tankoj dlaki visijaše.«

Mala pogačica – puno nevolje i jada

Oni koji su nas stavili u zatvor nastojali su naći što više i više mogućnosti da nam oteščaju muku i nevolju. Tako na primjer, svako jutro bi nam priopćili da je netko ukrao jednu pogačicu i da to mora biti netko od zatvorenika u velikoj dvorani. Ta izjava i optužba bacala je vrlo neugodnu sjenu krivnje na sve one koji su bili u velikoj dvorani. Slučaj je bio da se u velikoj dvorani nalazio velik broj ljudi s visokom naobrazbom. Sve od reda ljudi školovani, sve do sveučilišnih profesora. Teško je bilo zamisliti da bi netko od nas zatvorenika to učinio. Svi smo očekivali, ako je netko od zatvorenika to učinio, da će se krivac sam javiti. Međutim, nitko se nije javljao, a komunisti su i dalje krivili zatvorenike u velikoj dvorani. Bile su to vrlo neugodne situacije i bilo je vrlo teško otresti se

**Nemilosrdno su ih ispitivali.
Trebalo je imati sreće i dospjeti
nešto »nježnijem« ispitivaču.
Neki je nisu imali pa su
netragom nestali.**

te optužbe. Mala pogačica – puno nevolje i jada. I ovdje možda vrijedi stara poslovice: »Ni luk jeo ni lukom mirisao«. A »Moj život često, i vrlo često o tankoj dlaki visijaše«.

Dok smo bili u ovoj velikoj dvorani, komunisti su nas izvodili jednog po jednog na ispitivanje i saslušanje. Ja se dobro sjećam dvojice ispitivača koji su bili: Milutinović i Mate Motika. Ubrzo smo upoznali da je Mate Mo-

tika (iz Istre) vrlo dobronamjeran čovjek, a Milutinović zlonamjeran komunist; ja sam bio vrlo sretan da me je ispitivao Mate Motika. One koje je ispitivao Milutinović u njemu su otkrili opasnog i sitničavog komunistu koji je znao previše. Ako je netko imao dobar habet na sebi ili dobro odijelo, odmah je pitao tko ti ga je kupio. Svrha njegova pitanja je bila da i onoga koji mu je dao novac za habit ili odijelo strpa i osudi na izdržavanje kazne.

Govorilo se je da je Milutinović poslao prema Dalmaciji dobrog i veoma učenog O. Bonaventuru Radonića i da ga više nitko nikad nije vidio. Također je se govorilo da je Milutinović bio nekad prije u franjevačkom novicijatu.

Mene je ispitivao Mate Motika koji je bio vrlo uljudan i u njegovim upitima nije bilo nikakve zloće ili zle namjere. Njemu sam na tom ispitivanju dao sve potrebne podatke koje je od mene tražio. U podacima ja sam stavio da sam od Širokog Brijega, a netko je stavio da sam »iz Širokog Brijega«. A taj »netko« sigurno je bio zlonamjeran. No, uvjeren sam da to nije bio Mate Motika. Ta mala promjena zadavala mi je veliku brigu.

Ja sam, kako sam već spomenuo, bio dosta sretan da me je ispitivao Mate Motika koji je bio vrlo uljudan, a u njegovim upitima nije bilo nikakve zloće iliti zle namjere. Moj boravak u »Savskoj cesti« prvi tjedan bio je nesnošljiv i sasvim neljudski. Strah i bojazan za naše živote činili su nas nervoznima i čak vrlo nervoznima; što će biti od nas, koja je naša kob i sudbina.

Ulazak u Titovu vojsku

Na putu od Zagreba pa sve do Gospića, osjećali smo se vrlo umorni jer smo bili ne samo umorni i bosonogi, već i vrlo gladni i vrlo jadni. Teško da sam ikad izgledao toliko jadan i tako nevoljan. Otvorena konzerva krmetine i graha koja je potjecala iz Amerike, bila je prava poslastica. Teško da je za moj ukus, ikada u mom životu, bilo išta slađe nego li je bila ta konzerva. Na putu preko Ogulina i Crikvenice u vlaku u našim kolima imali smo jednog partizana koji je bolovao od takozvane »partizanske bolesti« iliti padavice, a taj je bio jedan od naših spro-



vodnika. U grupi koja nas je sprovodila na putu bila je također jedna partizanka. Da naša nevolja bude još veća, ova drugarica ružila nas je i tvrdila da smo mi, i drugi kao što smo mi, krivi kada bi ovaj bolesnik od padavice pao i u isto vrijeme pjenio i trzao se od bolesti. Ona nas je grubo ružila i bila je nasrtljiva rabeći ružne riječi. Zatvoreni u vlaku, nismo je mogli izbjeći.

Kada je moja skupina od 25 zatvorenika stigla u Crikvenicu tu nas je ponovo ispitivao jedan brkati oficir koji je imao velike crne brkove. Mislim da je to bio komesar Šeste Ličke divizije, proleterske divizije, Rade Žugić. Čim je pročitao da sam ja iz Širokog Brijega, odmah je zagalamio i zapitao me: »Ah, bogati Grga ti si iz Širokog Brijega?!« Ja sam mu rekao da nisam iz Širokog Brijega nego da sam iz mjesta udaljena nekoliko sati hoda od Širokog Brijega. Uza sve to on mi postavi pitanje: »A bogati reci ti nama da li su se oni popovi doista borili protiv Narodno-oslobodilačke vojske?!« Nesiguran za svoju budućnost, vrlo izmoren i ispaćen, ipak sam smogao dovoljno snage da mu uz sve moguće

opasnosti odgovorim ništa drugo nego li samu istinu: »Druže komesare«, rekao sam mu, »što hoćete da Vam odgovorim, istinu ili neistinu?« »Reci ti istinu, druže«, bio je njegov odgovor. »Koliko je meni poznato, nijedan od onih svećenika nije uzeo puške u ruku«, bio je moj odgovor. »A šta nije, bogati«, priskoči mu u pomoć drugi oficir koji je stajao do njega: »Prionili bi uz onu strojnicu i nema toga boga koji bi ih potisnuo od nje.« Ja sam nato ušutio jer sam vidio da se nije umjesno, a ni pametno tome dalje protiviti i braniti moje stajalište. Ako bi se i dalje izvrgao kakvoj prepirci, znao sam da mi ta prepirka ne bi ništa dobra donijela nego bi me još više mogla izvrgnuti opasnosti za život jer i onako, »Moj život često i vrlo često o tankoj dlaki visijaše«.

Iz Crikvenice smo se zaputili prema Otočcu. Za doručak su nam opet dali onu američku konzervu sa svinjskim mesom. Kod Otočca smo prenoćili i sutra opet nastavili naš put prema Gospiću i prema 12 kilometara udaljenom selu Brušane. U Brušanima smo se malo odmorili i dobili bolje cipele i odijelo. Na meni je i dalje ostao kaputić austrijskog vojnika, kojeg mi je davno dala austrijska obitelj kad sam preplivao Dravu prije dva mjeseca. U Gospić smo došli i prošli za Brušane, mali gradić ili selo koje se nalazi uz sami Velebit i njegove uzvisine. S ličke, to jest sjeverne strane Velebita je šuma golema. Uzvisine su obrasle bukovom šumom. Onaj vojnički kaputić još je ostao na meni ali sam dobio malo bolje cipele i tako bar donekle zaštitio svoje izranjene noge.

Ja sam dodijeljen prvoj četi četvrtog bataljona. Moj zapovjednik bio je Milovan Šorak, a komesar čete bio je Ilija Alemajić, komesar bataljona bio je Tomo Milić, komandant divizije bio je Bosnić. Milovan Šorak bio je savkolik izrešetani puščanim nabojima kroz 4 godine borbe. Komesar Ilija Alemajić bio je prema meni vrlo obazriv i vrlo razborit i uljudan. Komesar bataljona, nesvršeni gimnazijalac, bivši čuvar telefonskih čaška, rodnom od Imotskog, bio je najveća opasnost za mene i za moj život. Koristio je mene da dokazuje svoju vjernost i lojalnost partizanskim zapovjednicima.

Za vrijeme služenja vojnoga roka pred jugoslavenskim je oficirima, unatoč životnoj opasnosti, branio pobijene franjevce na Širokom Brijegu. Svjedočio je da se nitko od njih nije borio protiv jugokomunista niti imao oružje u rukama.

Komesar bataljona bio je Tomo Milić i kako sam već spomenuo, da bi se dodvorio onima koji su bili glavni među partizanima, meni je nastojao napakostiti koliko je god više mogao. O njemu će još više biti govora. Naša prisutnost ovdje pod Velebitom, u selu Brušanima, bila je zato jer se znalo da se još u vrljetima Velebita nalaze dijelovi hrvatske vojske. Osim toga

znalo se je da se ovdje negdje skriva jedna lička djevojka, bivša članica ustaške loze ili ustaške mladeži. Također se tvrdilo da se u ovom dijelu Velebita sklonio ustaški bojnik Staniša Vasilj sa svojom skupinom hrvatske vojske. O njemu se je malo čulo kasnije, a velika je mogućnost da je bio uhvaćen i ubijen sa svojom skupinom upravo u ovom dijelu Velebita. Djevojka, član ustaške loze koja se je sakrivala u Velebitu, kasnije je pronađena usred Velebita ili bolje rečeno u velebitskim Oštarijama na putu prema Karlobagu. U ono vrijeme, kao nikad prije, međusobna izdaja bila je veoma česta.

Kurteš Zummer, vuk i ja

Kurteš Zummer bio je suhonjast, visok i jak Albanac s Kosova. Komandir moje čete odredi mene i Kurteša Zummera da odnesemo vode i hrane duboko u Velebit, sve do izvora vode kod Crnog Duba. Tu je bila postavljena straža da se ne bi mogli koristiti vodom oni koji su se krili u Velebitu. Kad smo stigli blizu izvora vode, opazili smo nedaleko od nas dva vuka. Nas dvojica opazili smo vukove, ali me je Kurteš Zummer upozorio da ne smijemo pucati jer bi se otkrili, ne samo vukovima nego i svakom drugom. Onda mi je pala na pamet poslovice kako je čovjek čovjeku postao vuk i kako je to vrlo zlo i žalosno za čovjeka.

Tu u Brušanima smjestili smo se i sve moguće činili da bi se oslobodili od brojne i strahovite pošasti koja se zove uš i stinica. Na tisuće i tisuće tih uši i stinica nalazilo se je na svakome od nas. To nas je sililo da se češemo, ali jao i kuku. Gdje bi se god malo jače počesali, slijedeći dan tu bi se stvorila rana ili krasta.

Da bi se bar malo obranili od ovog jada i nevolje, svoje smo odijelo bacali u badnjeve vruće vode i tu bi se uši i stjenice u vrućoj vodi i pari umrtvile bar za nekoliko dana. Kasnije smo dobili di-di-ti, kako li je se to zvalo. Neki prašak koji je trebao uništiti uši i stjenice. Bilo je to strašno vrijeme. Mnogi od nas su znali da je uš opasna i strašna pošast koja lako može prouzročiti tifus. Onih početnih dana u Brušanima naše su nevolje i jadi bili veoma strašni. Mi smo se nalazili negdje između život i smrti, ali bliže smrti od tifusa. Opet »Moj život često i vrlo često o tankoj dlaki visijaše«.

Moj život u vojsci tekao je dosta normalno. Naravno, uvijek sam morao prisustvovati kružocima, ali sam izbjegavao isticati se u bilo čemu jer sam se bojao da bi mogao biti angažiran da držim predavanja. Na svu sreću uspio sam se prikriti i nisu me upotrebljavali da držim

bilo kakva predavanja. Oni su točno znali tko sam i što sam – »školarac«.

U Brušanima

Naš dolazak u Brušane bio je manje više kraj našeg putovanja. Ja sam dodijeljen prvoj četi četvrtog bataljona. Moj zapovjednik čete bio je Milovan Šorak, a komesar čete bio je Ilija Alemajić, komesar bataljona bio je Tomo Milić. Komandant divizije bio je Bosnić. Zapovjednik čete Milovan Šorak bio je Srbin od Vrhovina (Lika). Bio je sav izrešetan strojničkim nabojima, koje je zadobio u borbama na strani partizana. Komesar Ilija Alemajić bio je prema meni vrlo uljudan i prijazan; trpio je u ono vrijeme od takozvane partizanske bolesti. Komesar bataljona bio je Tomo Milić, nesvršeni gimnazijalac i čuvar telefonskih čaški. Bio je rodom od Imotskog. Ovaj, da bi se dodvorio partizanskim zapovjednicima, bio je vrlo opasan za mene cijelo vrijeme vojne službe.

Jednoga dana, bila je nedjelja, tražio sam da mi dozvole reći svetu misu, a zapravo to nisam trebao činiti, jer sam bio pun ušiju i stjenica. Dok sam silazio s brežuljka na kome se je nalazila crkva, opazio sam komesara Milića koji je dao znak da dođem k njemu i skupini časnika koji su bili s njim. Komesar Milić odmah mi reče: »Ama, bogati, pope koliko sam ja ubio ljudi i nikad nisam vidio nijedne te duše«. Nato mu odgovorim: »Ni ja nisam vidio tvoje pameti pa bih mogao zaključiti da je i nema.« Svi su se zacrvneli i s tim je sve završilo.

Svi prisutni, kad sam rekao da ne vidim njegove pameti pa bi onda mogao zaključiti i da je nema, uvelike su se začudili što rekoh. Činjenica je bila da smo se svi razišli. I dan danas mi nije jasno kako me tada crna zemlja nije pozobala i progutala.

Ubrzo iza ovog sudara komesara Milića i mene, ja i vojnik Stoljković nosili smo depešu vojsci, mislim reći, oficirima naših četa. Kad smo bili daleko na putu prema Oštarijama i Karlobagu, Stoljković mi je pokazao papirić i rekao ovo je depeša za naše oficire i zapitao me je: »Hoćeš li da je pročitamo?« Ja sam mu rekao da radi što hoće. Onda mi je on pružio papirić na kome je pisalo: »Druže komesare, molimo Vas da se što prije vratite u četu jer znate da se bez Vas ništa ne može učiniti i još i to da pop ne bi tražio da reče misu, a zna deš i sam da mu se to ne može javno zabraniti.« Ja i moj sudrug nastavili smo put noseći tu depešu koja je manje više govorila o meni.

Jednoga dana, ili još bolje rečeno jedne noći, nalazili smo se u malom ličkom gradiću Lovincu. Mene su posta-

**U jugoslavenskoj vojsci
neprestano su provjeravali
njegov odnos prema novoj
vlasti i namjerava li pobjeći. Bog
ga je očito čuvao pa nisu uspjeli
u svojim namjerama.**

vili da držim noćnu stražu. To nisam mogao nika-ko izbjeći. Te sam dakle noći morao biti na straži, htio ili ne htio. Oko jedanaest i po sati čujem neki »šušanjan« i ja oborim zatvarač na pušci, kad odonuda iz tihe tamne noći očuje se zvek oružja i jasan glas: »Ne pucaj, bogati, ubit ćeš nas.« To su bili moji komesari i drugi oficiri čete. Kušali su me da vide da li ću dezertirati ili neću. Bio je to znak da su u mene sumnjali. Nu ja još nisam imao nikakve namjere za bijeg. U to vrijeme nisam imao nikakve ideje kuda bih utekao sve i kad bi se pružila bilo kakva prilika za to. Brzo iza toga, sva je vojska ovdje prisutna izišla na vježbu gađanja. Tako sam i ja s ostalima izišao. Ovo je uistinu bio prvi put u mom životu da sam sudjelovao u vježbi gađanja. Kad je došao moj red da gađam, svi su se začudili kad su vidjeli da ne znam jedno oko zatvoriti kako bih nišanio. Onda je jedan oficir prišao, skinio mi kapu i njome mi prekrio jedno oko kako bih mogao nišani. Ovo moje neznanje uvelike ih je začudilo i bilo im je jasno da ja prije nisam rabio oružje, a kamo li pucao protiv partizana.

Ovo je bilo predizborno vrijeme. Svima je bilo jasno da se nitko neće natjecati protiv Tita. Nu, uza sve to predizborna kampanja bila je vrlo jaka i živa. Od »Udri oče Serafine«, pa sve do malog zaseoka, svuda i posvuda bili su stavljeni plakati i oglasi koji su svi jednoglasno bili jasni i za Tita. Rijetka je bila skupina ili grupa ljudi ili žena koja bi glasovala za Tita, a da ne bi napala ili kritizirala širokobriješke franjevce. Sam maršal Tito napao ih je u predizbornom govoru u Podgorici.

Gledao sam i sve dobro znao kada je riječ o širokobriješkim franjevcima, jer sam sve do zadnjega dana, to jest sve do pada Širokog Brijega, bio na Širokom Brijegu. Napustio sam ga jutrom istoga dana kada je Široki Brijeg pao u partizanske ruke. Ja sam iz Knešpolja gledao i tužno promatrao kako gori širokobriješka gimnazija i kako se u noći od crkvenih zvonika odbijaju užarene tenkovske granate da bi se zaustavile i smirile tek kad su stigle do potoka Ugrovače.

U mojoj četi, a i na šire, otvoreno se govorilo da su gotovo sigurni da će svi glasovati, sve do jednoga, za Tita. Ali da se ozbiljno sumnja da će Grga (moje krsno ime) glasovati za Tita i čak bi se pri tome dodalo da bi ga trebalo ubiti. Na glasačkom mjestu bile su dvije kutije. Jedna od njih bila je crna i ona je bila protiv Tita, a druga druge boje. Pokraj svake kutije stajao je jedan stražar. Ta crna kutija bila je tako napravljena od šperploče da se je dobro mogao čuti šum glasačke kuglice kad bi se kotrljala na svoje mjesto. Osobito je to mogao čuti stražar ili čuvar. Ja sam bio tako nervozan da nisam uopće čuo da li se je kotrljala moja kuglica na svoje mjesto. U mojoj četi, a i na šire, govorilo se je da je jedino vojnik Grga glasovao



protiv Tita i da bi ga trebalo ubiti. Bio sam siguran da se to odnosilo na mene. Dva bivša hrvatska policajca, kad su osjetila da se kuglica čuje dok se kotrlja, došli su mi i ispričali se i rekli da su se prevarili.

Velika većina vojnika znala je tko sam i što sam. Naime, znali su da sam ja katolički svećenik. Rijetko koji vojnik bi prema meni bio osoran ili pokazivao bilo kakvu mržnju. U ono vrijeme, na padinama Velebita bili smo uvelike angažirani na sječi bukava i pilanju istih te njihovu spremanju za zimski ogrjev. Ja sam sjekao i pilao bukve s komandrom moje čete Milanom Šorkom pa se i on veoma čudio kako ja koji sam »pop« znao tako dobro pilati drva.

Jednog dana dok smo valjali bukvu nizbrdice posjetio nas je major Ljuština. Meni je dat znak da dođem dolje na ravnicu što sam odmah i učinio. Kad sam došao dolje, pozdravio sam majora Ljuštinu i ostale koji su bili prisutni. Major Ljuština odmah me je zapitao: »Druže Grga reci ti nama da li su se oni širokobriješki popovi zaista borili protiv Narodno-oslobodilačke vojske?« Ja sam mu odgovorio: »Druže komesaru, što hoćeš da ti kažem, laž ili istinu?« On mi je rekao: »Reci ti nama istinu.« Tada sam rekao da niti jedan od onih svećenika i redovnika nije uzeo puške i borio se protiv Narodno-oslobodilačke vojske. Nato je major Ljuština rekao: »Pa i ja mislim da nije jer se to nije slagalo s njihovim zvanjem.« S time je naš razgovor završio. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»fra Leo Petrović i 65 subraća«, III., 2 (17),
Široki Brijeg, 2016. , srpanj – prosinac, 2016.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Zaključenje broja: 25. lipnja 2016.

Adresa:

BiH: Kard. Stepinca 14, 88220 Široki
Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:

tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:

FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:

siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:

3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):

BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...
(s naznakom za Vicepostulaturu i za što):

a) poštanskom uputnicom

b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovnica Ljubuški:

žiro-račun (BiH): 3381602276649744

devizni račun (inozemstvo):

IBAN: BA393381604876650839

SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić



Dragi čitatelji!

Danas su dva pojma i te kako nanožna u našoj sredini. Na žalost, to su globalizacija i novi svjetski poredak koji svakim danom sve više stežu obruč oko naše slobode. Do nas je hoće li ga uspjeti stegnuti ili ćemo ga uspjeti razvrgnuti. Čine nam to ovosvjetski moćnici na temelju nagomilana bogatstva. Nije ono krivo, krivi su oni. Umjesto da njime čine dobro, oni čine zlo. Zaboravili su da čovjeku kraj sebe treba biti brat, a ne zlikovac koji mu radi o glavi.

Kršćanstvo tako ne postupa, iako je i ono globalizatorsko i neprestano stvara novi svjetski poredak. U srži njegova postupanja je Božji zakon koji svakoga čovjeka uzdiže na jednako dostojanstvo i time stvara novi svjetski poredak ispunjen Božjom ljubavlju. Kako je u takvu svijetu lijepo živjeti!

Tko shvati ove činjenice, uspjeh će u svojoj glavi razmrsiti činjenice iz prošlih vremena. Ne će papagajski ponavljati da se okanimo prošlosti i prionemo budućnosti, već će zavoljeti svoju povijest takvu kakva je i na njezinim temeljima graditi svoju ljepšu budućnost. Jedino sebičnjak zaboravlja žrtvu svojih predaka i sve usredotočuje na samoga sebe.

Svi dosadašnji brojevi ovoga našega glasila išli su u ovom pravcu: istražujemo prošlost svjetlom koje nam daje naša vjera. I uspjeh nije izostao. Mnogi su posvjedočili o djelovanju ruke Božje u svome životu, pronalazili smo razbacane kosti pobijenih i dostojno ih pokapali. Zloćudna namisao jugoslavenstva nije odnijela

pobjedu. Žrtva pobijenih postala je putokaz nama živima.

Zahvaljujemo Bogu da smo kroz vrijeme od zadnjeg broja glasila uspješli pronaći i fra Antu Majića. Jedini trag do njegovih posmrtnih ostataka vodio je preko kratke bilješke u dokumentima groblja Mirogoj. Netko je to hrabro zabilježio, drugi hrabri nisu brisali i tako je sve stiglo do naših dana. Upornost se isplatila, odnosno Bog nije dopustio da taj mladi franjevac iščezne bez traga.

Koristimo ovu prigodu ponovo zamoliti sve one koji nešto znaju o pobijenim hercegovačkim franjevcima da nam to što prije dojavite. Nemojte se zavaravati mislju da to vjerojatno već znamo ili da ste to nekada rekli nekom fratru. Tko zna znamo li i je li taj podatak stigao do nas. Zbog toga sve ponovite i zajedno doprinesimo da istina o pobijenim hercegovačkim franjevcima izide što jače na svjetlo dana.

Rad na istraživanju pobijenih hercegovačkih franjevaca znamo da je doveo i do sustavnog istraživanja pobijenih civila. Zajedno su ubijani i grijeh bi bio jedne dostojno pokopavati, a druge ostavljati. Država s obiju strana granice u tome gotovo da nije pomagala. Nju i dalje steže namisao jugoslavenstva. Međutim, svoju su ruku pružili određeni svjesni pojedinci. I tako se spašava što se spasiti dade.

Zbijmo, dakle, redove i ne obeshrabrujmo se. Izlaz uvijek postoji samo ako smo ga spremni tražiti. Učinimo to i neka vam je mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

| | | | |
|--------------------|----|---------------------|----|
| Iz ljetopisa | 4 | Nagradni natječaj | 40 |
| Istraživanja | 17 | Podsjetnik | 45 |
| Stratišta | 20 | Povijesne okolnosti | 52 |
| Pobijeni | 26 | Razgovor | 54 |
| Glas o mučeništvu | 30 | Iz Vicepostulature | 59 |
| Odjek u umjetnosti | 38 | | |